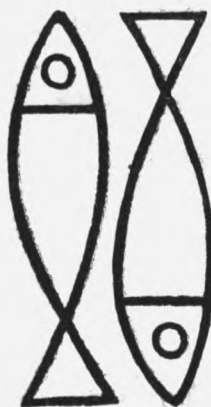

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde-persvereniging „opbouw”

Adres redactie: ds. H. Amelink, Waal 5, Langerak (Z.-H.)

Administratie: Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220, Zeist

J. H. Veeftkind

Zó werd Jezus een grote jongen

HET KIND GROEIDE OP EN WERD KRACHTIG, EN HET WERD VERVULD MET WIJSHEID, EN DE GENADE GODS WAS OP HEM. LUKAS 2:40.

Weet u een mooiere stoffering voor een huis dan een beertje-met-één-arm en knickers waar je je nek over breekt? Een huis is een dood ding; mensen erin, en het huis ademt; een kinderstemmetje, en dan lééft het huis. Wát een wonder in huis: een kind...

Zo'n kind is de Here Jezus geweest. Dat moet u eens een paar keer voor uzelf zeggen: „Dit kind was Góð! God was dit kind!”

Jozef en Maria hebben het de kleine Jezus misschien wel twintig, honderd keer voorgezegt: „Zeg eens mama! Zeg eens papa!” En eindelijk zei Hij het: „Mama! Papa!”

Als Jezus later „moeder” zegt („Vrouw, zie uw zoon, zie uw moeder”), dan heeft Hij dat woord „moeder” van moeder Maria geleerd. Als Jezus later „vader” zegt („Onze Vader, die in de hemelen zijt”), dan heeft Hij dat woord „vader” geleerd van vader Jozef. Dat is een gedachte om van te duizelen: alle belangrijke woorden, die Gods Zoon straks zegt tegen de mensen, heeft Hij van mensen geleerd!

En natuurlijk heeft Maria op een dag de werkplaats ingeroepen: „Jozef, kom 'es kijken: Jezus lóópt!” Wij lezen in het evangelie, dat Jezus door het land ging. Dat „gaan”, dat lopen heeft Hij van zijn ouders geleerd. Stapje voor stapje, met vallen en opstaan!

Zó echt kind is de Here Jezus geweest. En dit kind was... God.

Dit kind probeerde met zijn beperkte woordenschat een verhaaltje te vertellen. Het stelde zijn vragen: „Hoe? Waarom? En toen?” Hij, de Zoon van de Alwetende, wilde alles weten. Soms zeiden Jozef en Maria tegen elkaar: „Moet je nu zo'n wijsheid toch eens horen! Waar haalt Hij het vandaan!”

Wij speelden vroeger met luciferdoosjes en oude schriften van vader, die schoolmeester was. Zo zal Jezus gespeeld hebben met een oud kruikje van Maria en met blokjes hout uit de werkplaats van Jozef. Wij speelden schooltje en (in de oorlog) invasietje. Zo speelde Jezus met zijn vriendjes bruiloftje en begrafenisje: „Wij hebben voor jullie op de fluit gespeeld en jullie hebben niet gedanst; wij hebben klaagliederen gezongen en jullie hebben niet geweend.”

In die tijd hoefde Jezus niet te worden als de kinderen, want in die tijd wás God een kind. Net zoals u en ik kind geweest zijn. Zó was God kind.

Jezus ontdekte de wereld: de kleine wereld van het ouderlijk huis, en de grote wereld van de straatjes van Nazareth en het wijde veld daar omheen.

U stond vroeger naar een boer te kijken als hij aan het melken was, of u mocht een eindje meerijden met de bakker. Zo, precies zo was het met Jezus. Soms zag Hij een herder, die met zijn schapen de bergen in trok. De goede herder zoekt weiland en water voor zijn schapen. En ook al gaan ze door een donker en diep ravijn, de schapen zijn niet bang, want de herder is immers bij hen? En Jezus zag, hoe een wijnboer voor zijn planten zorgde: de wilde ranken snijdt hij af, de goede ranken snoeit hij, en later komen er zware trossen druiven aan.

Uw kinderen plukken bloemetjes voor de juffrouw op school. En ze weten al gauw het verschil tussen de vlucht van een reiger en van een ooievaar. Nu, op precies dezelfde manier keek Jezus naar de vogels: die zaaien niet en maaien niet en brengen geen voorraad bijeen in een schuur, en toch worden ze door God gevoed. En de leliën des velds weven niet en spinnen niet, en toch had zelfs koning Salomo niet zo'n mooi pakje aan als deze veldbloemen.

Zó ontdekte Gods Zoon de wereld, zoals wij allemaal de wereld ontdekten hebben.

En natuurlijk heeft Maria de Here Jezus van God verteld. Natuurlijk. Dat doet iedere moeder, die van haar kinderen en van de Here God houdt. Het boek heet: „Aan moeders hand tot Jezus”. Hier was het: Jezus, aan moeders hand tot Vader!

Toen Hij een jaar of vijf, zes was, mocht Jezus elke week mee naar de synagoge. En op de synagoge-school leerde Hij lezen, taal, geschiedenis en aardrijkskunde. Weet u, welk leerboek ze toen gebruikten? Het oude testament, de bijbel! Zo liet de Zoon van God zich van alles en nog wat bijbrengen door zijn leermeesters. Zo leerde de Zoon van God de God van de Zoon kennen. Precies zoals u en ik. Jezus was een gewoon kind en Hij had een jeugd zoals wij die allemaal hebben gehad.

We weten eigenlijk maar heel weinig van Jezus' jeugd. Wat Lukas hier vertelt en nog iets bij Mattheüs. Luther maakt daar een prachtige opmerking over. Hij zegt: Jezus was een gewoon kind en „daarom is er niets meer

over Hem te schrijven geweest dan wat Lukas bericht. Had hij ook willen schrijven, wat Jezus gegeten, gedronken en alle dagen aangetrokken had, hoe Hij gegaan, gestaan, geslapen en gewaakt heeft, wat zou dat voor een schrijverij zijn geweest!” Er is geen sterker bewijs voor het feit dat Jezus echt mens was, dan dat er zo weinig over zijn jeugd bekend is. Want dat is met u en met mij ook het geval.

Sommige tijdschriften vermelden de levensloop van de schrijver van hun artikelen. Zo'n „curriculum vitae” vertelt u, wie de schrijver is en wat hij doet. Maar over de eerste twintig, vijfentwintig jaar van zijn leven wordt meestal alleen maar gezegd: toen en toen geboren, daar en daar opgeleid. Punt. Uit. Zó doen wij dat. Zo doet Lukas het ook met de Here Jezus! Wilt u nog een sterker argument, dat Jezus nèt zo mens is als wij?

Van Boeddha, de grote godsdienststichter uit India, wordt verteld, dat hij na zijn geboorte meteen met volkomen bewustzijn alle werelden doorzåg. Hij deed zeven stappen naar alle windstreken en sprak: „Ik ben de voornaamste in de wereld.” (J. H. Bavinck). Kijk, zo is het met de Here Jezus niet geweest. Adam werd als een volwassen mens in de wereld gezet. De tweede Adam is niet van boven af ons leven ingeplonsd. God werd mens, en toen ging Hij met zijn tijd mee. God ging met onze tijd mee. Baby, kleuter, jongen. Spelen, leren, naar de kerk gaan.

Hij zei niet zoals Boeddha: „Ik ben de voornaamste in de hele wereld.” Hij wás het wél. Maar Hij zei: „Ik wil de minste, de gewoonste, de meest alledaagse in de wereld zijn. Want Ik ben niet het belangrijkste, maar die mensen die Ik verlossen wil zijn het belangrijkste. Die mensen in Hanoi en in Rio de Janeiro, die mensen in Groningen en Noord-Holland!”

God werd mens, net als u, net als ik. God leefde ons leven. Hoe is het mogelijk!

Daar kan geen Boeddha, geen Confucius, of hoe die grote mannen ook mogen heten, tegen aan. Dit is Gods eigen, goddelijke, grandioze plan om ons blij te maken. Dit heet gadeloze ontferming, dit genade rijk en vrij!

Je kunt niets beleven, of Hij heeft er wéét van! Tot in de kleinste kleinigheden toe. Een babietje dat huilt, omdat het pijn in z'n buikje heeft. De Here Jezus heeft het net zo meegemaakt. Een kleuter die verdriet heeft, omdat zijn speelgoed stuk is. Hij weet ervan. Een jongen met een minderwaardigheidscomplex op school. Zou de Here Jezus dat niet begrijpen?

En wat geldt voor uw kinderen, dat geldt voor u zelf even goed. Er kan niets in uw leven komen: tegenslag, ziekte, verleiding, oorlog, dood, verdriet, blijdschap, of Hij kan met u meevoelen. Wij hebben een barmhár-tige Hogepriester, die kan meevoelen met onze zwakheden. Want Hij is in alle dingen op precies dezelfde manier verzocht als u en ik!

Zó werd God mens. Zo wás God mens. Zó leerde Jezus de dingen, de mensen, God kennen. Zó werd Jezus een grote jongen. Net als wij allemaal.

H. de Jong

De prediking van de verzoening

Ik wil vanavond jullie aandacht vragen voor de in het najaar van 1967 verschenen herderlijke brief van de Generale Synode van de Nederlandse Hervormde Kerk over de prediking van de verzoening. Deze synode-brief heeft tot titel meegekregen: *De tussen-muur weggebroken, een bijbelse uitdrukking, ontleend aan Efeziërs 2:14, waar Paulus schrijft, dat Christus door zijn verzoenend werk bij God de tussenmuur, de scheidingswand tussen de gelovig geworden joden en grieken heeft weggebroken, zodat ze in de gemeente van Jezus Christus tot één nieuw mens, tot één lichaam zijn samen gevoegd. Een in 1966 bij Bosch en Keuning verschenen pocket van dr. A. F. N. Lekkerkerker „Het evangelie van de verzoening” kan als voorstudie van dit herderlijke schrijven beschouwd worden.*

Op pag. 57 van deze pastorale brief lees ik het volgende: „Aanleiding tot deze brief van de generale synode was een ernstig meningsverschil over de vraag of de prediking van een plaatsvervangend lijden en sterven van Jezus Christus verstaanbaar is voor de mens van vandaag en of deze voor het modern levensgevoel zelfs niet onaanvaardbaar is geworden. De mogelijkheid dat een ander mijn schuld wegneemt, werd ontkend”. Gedoeld wordt hier wel op het destijds gerucht-makende artikel van prof. P. Smits in „Kerk en Wereld” van 27 maart 1959 over de vraag: „Waarvoor stierf Jezus?”, waarin hij stelde: „Het is mijn eer te na, dat iemand voor mijn schuld zou boeten. Ik wens te staan voor de gevolgen van mijn daden.”

In zoverre dit hervormde schrijven op deze dwaalleer ingaat en tegen deze dwaalleer opkomt, kan ik het in veel opzichten met dit geschrift wel eens zijn. Dat Christus plaatsvervangend of plaatsbekledend voor ons heeft geleden, wordt duidelijk geleerd.

Maar daarover wil ik het nu vanavond niet hebben. Ook wil ik terzijde laten, wat wordt opgemerkt over de bruikbaarheid van de bijbelse beelden en voorstellingen bij het onder woorden brengen van wat de Here Christus voor ons heeft gedaan. (Ik vind dat op dit punt aan de moderne mens te veel tegemoet gekomen wordt. Tegenover de H. Schrift spreek ik liever niet over de moderne mens, omdat de aanstoot, die hij aan het evangelie neemt, in hoofdzaak de ergernis van de mens van alle tijden is.)

Waarop ik vooral de aandacht wil vestigen, is hetgeen te lezen staat op pag. 28 en 29: Gedurende enige tijd is een commissie van de Raad voor de zaken van kerk en theologie bezig geweest in een samenspreking over de prediking van de Verzoening. Zij heeft zich daarbij niet beperkt tot een gesprek over de 'plaatsvervangende' in het lijden en sterven van Christus, evenmin over een uitspraak over de vraag of het mogelijk is dat een Ander mijn schuld kan dragen en wegnemen. Op een gegeven ogenblik gingen de discussies binnen de Nederl. theologie van vlak na de tweede wereldoorlog meeklinken. De commissie heeft ook aandacht gegeven aan de verzoening in het maatschappelijke en politieke leven; er was aanleiding genoeg dit te doen, vele sporen van 'plaatsvervangende' en 'overdracht van schuld' kunnen worden gevonden in de psychologie van de verhoudingen in groeps- en wetsverband.”

Ik constateer hier een belangrijke verschuiving van de aandacht, die samenhangt met de theolo-

gische ontwikkeling sinds 1959. Aanleiding tot dit schrijven mag dan geweest zijn de problematiek rondom de uitlatingen van prof. Smits maar doel ervan lijkt me toch meer te zijn een relevant maken van het evangelie voor de verzoeningsmoeilijkheden in het maatschappelijke en politieke leven. Dat komt herhaaldelijk ter sprake en daar loopt het geschrift zelfs op uit.

Even eerder dan het juist gegeven citaat lees ik: „Voor de meeste Nederlanders is het woord 'verzoening' verbonden met allerlei ethische vragen als de problematiek van het strafrecht, de berechting van oorlogsmisdadigers, de verhouding tussen Nederlanders en Duitsers of tussen Nederland en Indonesië, de „muur” in Berlijn, de spanningen in Zuid-Oost-Azië of blank en zwart. Dogmatische problemen hebben nauwelijks de aandacht, tenzij ze betekenis krijgen voor de verhouding tussen volken en mensen”. Dit is een juiste analyse. Zo staat het zelfs vandaag voor de meeste kerkmensen. Geheel in overeenstemming met de algemene tendens onder de christenen, dat er meer belangstelling is voor de horizontaal dan voor de verticaal van het geloof. Wordt er verkondigd: God liefhebben boven alles, dan zegt iedereen: natuurlijk! (alsof dit zo natuurlijk is) maar bij het 'de naaste liefhebben als je zelf', spitst iedereen de oren. Dan komen we ter zake, vindt men. Dit betekent in de praktijk, dat een preek pas goed is, wanneer Vietnam of Zuid-Afrika genoemd worden.

Deze verschuiving van de verticaal naar de horizontaal, van de verzoening met een grote V naar die met een kleine v, acht ik gevaarlijk. Mijn bezwaar tegen dit hervormde adres is dat tegen dit gevaar niet wordt gewaarschuwd. Het wordt integendeel in de hand gewerkt, wanneer de synode schrijft (pag. 67): „(De prediking) zal alleen dan verstaanbaar kunnen spreken over de verzoening tussen God en mens, God en wereld, wanneer zij onmiddellijk verbonden is met een spreken en een beleven van verzoening tussen volken en tussen mensen. Wanneer dit niet het geval is, ontstaat er des te meer reden voor één van de grootste klachten over de kerkdienst: dat de prediking buiten het leven staat.”

Luister ook nog naar wat we vinden op pag. 28: „En ook het theologisch spreken van de kerk over de verzoening tussen God en mens zal zijn betekenis voor politiek en samenleving hebben te bewijzen door verbindingslijnen aan te wijzen van het handelen van God in Jezus Christus naar het handelen van de gemeente in allerlei tussenmenselijke verhoudingen. Al blijft het hart van dit spreken het weten van de Verzoening van Gods kant.”

Let wel, het hart van het spreken der kerk

blijft het **weten** van de Verzoening van Gods kant. Dit betekent dat de kerk dit hart niet altijd op de tong behoeft te hebben. Om daarvan een recent voorbeeld te geven: het vredesplan van de paus voor Israël, dat vanmorgen in de kranten stond. Achtergrond van zo'n vredesplan is de pretentie van de paus, de dienst der verzoening uit te oefenen. Maar met geen woord wordt over Christus en zijn Verzoeningswerk gerept. Hij zal wel vinden, dat dit niet nodig is.

Tegenover deze verre consequentie staat het herderlijke schrijven over de verzoening weerloos. Waarom weerloos? Dit boekje staat toch vol over het Verzoenend werk van God in Jezus Christus? Ja wel, en daar worden hier en daar ook mooie dingen van gezegd. En toch wordt het geheel in de vrijblijvendheid gehouden.

Volgens dit geschrift is het n.l. zo, dat de wereld niet verdeeld is in gelovigen en ongelovigen, maar in mensen, die weet hebben van de Verzoening Gods in Jezus Christus en mensen die daar geen weet van hebben, maar die, onwetend, in die verzoening toch delen. Onwetend zijn ook de ongelovigen met Christus verzoend. Dat leert Karl Barth, en de hervormde kerk volgt hem daarin schoorvoetend.

Maar als de situatie zo ligt, dan is het voor de gemeente ook niet zo dringend om tot de wereld over die Verzoening van God in Jezus Christus te spreken. Zij kan dan volstaan met zelf omtrent Gods verzoening in Christus te weten en met de wereld op wereld-niveau en op wereldse wijze over de verzoening te spreken. En als ze in dit spreken tot de wereld het evangelie der verzoening al ter sprake brengt, dan kan ze de wereld aanzeggen (pag. 68) dat ze verzoend is en dan kan zij door haar prediking de woorden zuiveren die de wereld inzake het herstel van betrekkingen gebruikt (pag. 87). Als de wereld het woord genoegdoening gebruikt, b.v. in de juridische sfeer, dan kan de kerk als aanvullend commentaar daarop zeggen: genoegdoening betekent eigenlijk, dat Christus voor ons heeft genoeg gedaan (pag. 67).

Maar wat ik in dit geschrift mis, dat is de bijbelse notie, dat de prediking der verzoening een niet-vrijblijvend, maar verplichtend karakter draagt. De prediking van het evangelie heeft, naar Ps. 2, zelfs allure van een goddelijk ultimatum.

Grote nadruk wordt in dit schrijven gelegd op een woord van Paulus uit 2 Cor. 5:18 v.v., een woord dat inderdaad van beslissende betekenis is, maar waarvan de draagwijdte toch niet gezien is. Het gaat om deze woorden: En dit alles is uit God, die door Christus ons met zich verzoend heeft, en ons de bediening der verzoening gegeven heeft, welke immers hierin bestaat, dat God in Christus de wereld met zichzelf verzoenende was, door hun overtreedingen niet toe te rekenen en dat Hij ons het woord der verzoening heeft toevertrouwd. Wij zijn dus gezanten van Christus, alsof God door onze mond u vermaande; in naam van Christus vragen wij u: laat u met God verzoenen. Hem, die geen zonde gekend heeft, heeft Hij voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij zouden worden gerechtigheid Gods in Hem.

De prediking der kerk van de verzoening aan de wereld moet niet een geruststellend, maar een aandringend en vermanend karakter dragen: laat u met God verzoenen.

Laat de kerk toch in deze verkondiging getrouw zijn. Als deze verkondiging geloof vindt, dan mogen we verwachten, dat het ook goed komt in allerlei gestoorde tussenmenselijke verhoudingen. Maar als de kerk gaat zwijgen over de verticaal van het geloof en zich met alle energie werpt in het verzoeningsgesprek der wereld op de horizontaal van het leven, dan spant ze het paard achter de wagen.

Ik weet wel, dat waar dit laatste gebeurt, wij te doen hebben met een reactie op vroegere tijden, toen de kerk zich zeer weinig, zoals gezegd wordt, bekommerd heeft over vragen van oorlog en vrede, rassen-onderscheid, klasse- tegenstellingen enz. Daar moet nu maar eens verandering in komen, vindt men. Maar als dan toch het verleden beschuldigd moet worden, dan geloof ik dat eerder gezegd moet worden, dat de verkondiging van de verzoening Gods in Jezus Christus veronachtzaamd is. Dat niet krachtig genoeg het werk van Christus aan de gemeente is voorgehouden; dat daarvoor in de plaats een slap doehet-zelf-evangelie van deugd en braafheid gepreekt is. Daardoor hebben we een christenheid gekregen, die stijfvol zit van onverzoenlijkheid en deswege een aanfluiting is voor de wereld. Laat daarom de prediking van het evangelie der verzoening weer in haar oorspronkelijke kracht hersteld worden; laat ze weer aandringend en

¹⁾ Toespraak voor de studenten van de SSR, afd. Wageningen, op woensdag 17 januari 1968.

vermanend worden. De fout van de prediking van vandaag is niet, dat daarin te weinig over de tussen-menselijke verhoudingen wordt gesproken. De fout is ook niet, dat te weinig over de verticaal gesproken wordt (ook in dit geschrift geschiedt dat overvloedig; het gevaar van Robinson is echt wel gezien). Maar de fout is dat de verkondiging van het evangelie der zaligheid vrijblijvend geworden is. Ze is niet meer reuke des levens ten leven en reuke des doods ten dode. De sleutels van het hemelrijk worden niet meer bediend. De mensen worden niet meer om hun levens wil gewaarschuwd. Wanneer de prediking zich daartoe weer bekeert, dan bewijst ze de gemeente en de wereld de grootste dienst, waartoe ze in staat is en waartoe ze ook vóór alles groepen is.

En dan dus maar de tussenmenselijke verhoudingen blauw-blauw laten? Nee, in de gemeente laten zien, dat dit evangelie der verzoening de mensen beheerst, zodat daar twist en wrok verdwijnen. En zo de wereld jaloers maken. Maar ook dat is niet het eerste. Het moet gevolg, vrucht zijn van de kracht der verkondiging, dat God in Christus de wereld met zich zelf verzoenende was en daarom de oproep laat uitgaan: laat u met God verzoenen, om uws levens wil.

Laat ik tot slot terugrijpen op het Schriftgedeelte, dat ik met jullie gelezen heb uit Lucas 12. Iemand uit de schare zeide tot Jezus: Meester, zeg tot mijn broeder dat hij de erfenis met mij dele. Deze man legt aan Christus een gestoorde, tussenmenselijke verhouding voor. Wat zegt Christus daarop? Mens, wie heeft Mij tot rechter of scheidsman over u aangesteld? Christus gaat vanuit deze horizontale problematiek onmiddellijk over op de verticaal. Hij brengt niet de verhouding van deze mens tot zijn broeder, maar die tot God ter sprake: wacht u voor alle hebzucht en dan komt de gelijkenis van de rijke dwaas, waarin het opvallende is, dat deze rijkard **alleen** maar in zijn verhouding tot God uitgebeeld

wordt. Hij is wel rijk, maar niet rijk in God. En dat is zijn dwaasheid. Hij weet zich niet verantwoordelijk voor God en gaat daarom eigenmachtig met zijn bezit om.

Oppervlakkig denk je dan, wat heeft Jezus' verhaal te maken met de vraag die Hem gesteld was? Maar dat is nu juist de point van deze tekst. Zonder rechtstreeks rechter of scheidsman te zijn en te willen zijn, is Christus toch bezig deze gestoorde, tussenmenselijke verhouding te saneren. Hij plaatst de vrager onontwikkeld voor God, stelt hem in de crisis van leven en dood en de Heiland verwacht, dat als de man zich door deze verkondiging laat gezeggen, dit gevolgen zal hebben voor de verhouding waarin hij tot zijn broeder staat. Dit was van Christus bepaald geen prediking, die „buiten het leven stond”, maar de verhouding tot God was voor Christus hoogste levensrealiteit. De verticaal van het leven was voor Hem niet belangrijk in zoverre Hij de horizontaal er in betrekken kon. Omgekeerd, het horizontale werd pas relevant voor Hem in het licht van de omhoog-verhouding.

Wie heeft Mij tot rechter en scheidsman aangesteld? Laat de kerk zich dat eens afvragen, voordat ze zich mengt in allerlei maatschappelijke en politieke conflicten. Ik zeg niet, dat de kerk daar niets mee te maken heeft. En zeker kunnen kerkleden daar krachtens hun werk en roeping rechtstreeks bij betrokken zijn. Maar de kerk in haar ambt van evangelie-verkondiging heeft er op andere wijze mee te maken dan veelal gedacht wordt. Haar taak is vóór alles de verticale evangelie-verkondiging. Zij moet het werk van Christus laten zien met bevel van bekering en geloof. En daar moet zij alles van verwachten, ook als ze bezorgd is — en wie zou dat niet zijn? — over alle maatschappelijke en politieke en kerkelijke conflicten, die zich voordoen en voortslepen.

Wageningen.

de verbond: dat het goddelijk en eeuwig is, dat het niet aan ons staat, noch om het te sluiten noch om het te beëindigen, en dat deze liefde als zij met haar Offer versmaad wordt, gaat toornen tot in eeuwigheid. Dan ga je de eeuwige nacht in en dáár zul je begrijpen wat een goddelijk verbond is. En wat goddelijke gerechtigheid is: ik heb het verdiend!

Ik zal wel niet al deze woorden precies zo gesproken hebben, maar dit was mijn leer. En ik meen nog altijd dat het zó gesteld moet worden, en hoop van harte dat ik met ds. Janssen en de redactie en de lezers van „Opbouw” in dit geloof één ben.

Vervolgens de woorden: „Omdat God mij van eeuwigheid verkoren had enz.”. Ook hier mag men geen foute verkiezingsleer uit halen. Twee dingen moeten bedacht worden. Ten eerste: wie eenmaal waarachtig gelooft en belijdt, zal dit nooit anders kunnen doen dan in de altijd weer verrukkende en aanbiddende verbazing: wie ben ik, dat dit mij te beurt gevallen is? Dit is ondoorgrondelijke, **verkiezende** liefde, Gods vrijmachtig welbehagen. Heil mij, ik ben verkoren! Het tweede hangt hier onmiddellijk mee samen. In mijn behoefte om de kinderen van dit alles zo goed mogelijk te doordringen, heb ik de persoonlijke ik-vorm van de H.C. gekozen. Wie antw. 1 opzegt, met zijn prachtig-eenvoudige zekerheid van belijden, die moet net zo goed weten wat hij zegt. Want die spreekt vanuit zijn eigen verkiezing. Als hij dat niet mag, of niet wil, of niet durft, dan mag hij deze woorden op zijn lippen niet nemen! Evenmin die van Zondag 21 („dat ik daarvan een levend lidmaat ben en eeuwig zal blijven”).

Dit met zijn kritische ogen gelezen geheel stelt dan ds. Janssen bloot aan een genadeloos trommelvuur, met een lang betoog over een verderfelijke kerkopvatting annex verderfelijke prediking, met als zware mortieren Luther, Calvin en Bavinck. En, ai mi, ds. Oosterhoff!

Nog één te krap geformuleerde zin: „Maar Hijzelf heeft mij óók beloofd dat Hij mij zal helpen dat het nooit zo ver zal komen.” Fout. Ds. Janssen mag aanstoot nemen — met één reserve, waarover straks. Had moeten zijn: „helpen in mijn strijd tegen ongelooft en zonde, opdat het nooit zo ver zal komen”. Zó namelijk is het hun verzekerd.

Tot zover de feitelijke toedracht. Speciaal van ds. Janssen weet ik zeker dat hij met de kennis daarvan blij zal zijn, voor zichzelf, voor de catechisanten en voor mij, en ook met de publicatie ervan voor de lezers van zijn artikel.

Tevens moge hiermee ook de opname in het plaatselijke mededelingenblad verklaard zijn: men kende mij en wist aan wie de lammeren der kudde toevertrouwd waren.

En nu die reserve. Bij een andere zin, waar ds. Janssen ook weer iets mist, merkt hij op: „Hopelijk vindt dit echter zijn oorzaak in de korthed van de les” (lees: samenvatting). Dit had nu mijn criticus bij al het andere ook eens moeten bedenken!

Hoe komt het dat hij dit niet heeft gedaan?

Ik bezit een foto waarop ds. Janssen en ik in de meest hartelijke verhouding staan te praten. Dit beeld houd ik vast, ook „aan de paal”. Ik geloof dit: als ds. Janssen in die — vervlogen — dagen mijn stukske gelezen had, en niet in deze situatie van strijd, waar hij zelf — naar ik meen te zien in een zeer moeilijke positie — midden in staat, hij zou het met „zachtere ogen” gelezen hebben.

Dat komt er óók van!

*) Helaas door dringende bezigheden vertraagd.
A. W. Begemann

Naschrift

De redactie van „Opbouw” had geen bezwaar bovenstaand verweer van prof. Begemann op te nemen. Uiteraard gaat deze opname vergezeld van mijn reactie.

Prof. Begemann blijkt nogal geraakt te zijn door mijn schrijven vgl.: met naam, titel, ambt en functie aan de paal gezet enz. 'k Vind deze reactie, waar het een zakelijke kwestie betreft, nogal subjectief. Alsof het me er om ging hem te treffen, en niet zijn stukje te bespreken. Moest ik verder zijn stukje citeren zonder zijn naam en titel? Dat zou toch wel vreemd geweest zijn. De functie vermeldde ik er volledigheidshalve bij. Hoogleraren plegen dat m.i. terecht zelf nogal eens te doen wanneer zij een boek of brochure laten verschijnen. De lezers weten dan met wie zij te doen hebben.

Kerkelijk leven

DAT KOMT ER VAN *)

Met naam, titel, ambt en functie aan de paal gezet, als exponent van de verwarring der geesten, en als synodaler dan synodaal, heb ik mij tot de redactie van „Opbouw” gewend met het verzoek, iets ter verdediging te mogen antwoorden. Mijn dank aan de redactie voor haar toestemming. Ik hoop de bescheidenheid in acht te nemen die „aan de paal” betaamt.

De belichting die ds. G. Janssen in het nummer van 16 februari op mijn stukje catechisatie gegeven heeft, was wel zeer verrassend voor mij. Ik was uitgegaan van de verkiezing, en dat wel zó radicaal consequent, dat ik zelfs de voorzichtigheid die de synodes destijds nog in acht genomen hadden, overboord geworpen had. Had ik dáárvan nu vanaf 1926 heel de kerkelijke worsteling in Nederland intens meebeleefd en met name de strijd om de vrijmaking? „Vijfenzestig jaar oud” had nog in het opschrift boven de paal vermeld kunnen worden, als ds. Janssen mijn geboortjaar geweten had.

Tot het vele dat ik in de loop der jaren met dankbaarheid geleerd meende te hebben behoort ook dit, dat wie van de verkiezing uitgaat, „zijn nek breekt” (Luther). Hoe zit het dan? Zit dan toch deze funeste leer ergens diep in mijn hart, en is zij voor deze gelegenheid tevoorschijn gekomen? Waarlijk niet.

Mijn eerste reactie na de onthullende belichting van ds. Janssen staat boven deze apologie. Dat komt ervan, dacht ik, als een niet-theoloog zich waagt aan catechisatie; als hij na een ernstige en uitvoerige bespreking zo kort mogelijk het ter inleiding gesprokene in schrift wil meegeven, voor iedere catechisant persoonlijk; als hij vervolgens de redactie van het plaatselijk mededelingenblad toestemming geeft het op te nemen; als het dan langs die weg in handen valt van een „vakman”, een gedegen theoloog; als deze het op zijn beurt gaat publiceren voor gereformeerd Nederland, belicht met zijn dogmatische schijnwerpers; en als hij tenslotte — dit mag

ik hier niet verzwijgen — dit doet vanuit de situatie van vandaag in de gereformeerde kerken. Om het naar de frontlinie van de strijd te sleuren en het dáár te laten functioneren, niet maar als schietschijf, maar als buitgemaakt document, dat de ware aard van de tegenstander onthult.

Toen ik mijn eerste catechisanten op de eerste les wilde doordringen van de heerlijke ernst van hun zitten daar, ben ik niet van een foute verkiezingsleer uitgegaan. Ik ben uitgegaan van de catechismus in zijn **belijdend spréken**. Maar in de korte samenvatting verscheen deze zin, waarin twee dingen samengesnoerd zijn (door het woordje „en”), die inderdaad ook door de goddelijke stichter van het verbond onverbreeklijk samengevoegd zijn en alzo geopenbaard, maar die beter in twee afzonderlijke zinnen gedicteerd hadden kunnen worden, zoals ze ook afzonderlijk, en als elkaars keerzijden, aan de kinderen voorgehouden zijn, deze zin: „... het verbond van genade tussen God en mensen, waar ik nu nooit meer uit hoef en ook nooit meer uit kán.” (In dezelfde kritische belichting zou het mogelijk geweest zijn, uit het voorzetsel „tussen” af te leiden dat ik de kinderen een verbond van tweezijdige oorsprong geleerd had: de mens als mede-oprichtende partij. Gelukkig heeft ds. Janssen mij dát bespaard.)

Wat ik hun gezegd heb is — zakelijk — dit: jullie hoeven nooit meer uit het genadeverbond. Wees daar nooit bang voor, ook niet als je zwaar gezondigd hebt. Je Heiland doet je dan niet weg uit zijn verbond omdat jij het verbroken hebt. Hij wil dan maar één ding: dat je, als zijn zelfgekocht eigendom met echt berouw bij Hem komt en het Hem zegt, en Hem dringend smeekt het toch te willen vergeven. Dan doet Hij dat en je blijft bij Hem en van Hem. Maar ook dit moet je weten: je kúnt ook nooit meer uit het verbond! Ook niet als je dit verschrikkelijke zou willen doen: Hem en zijn genadeverbond verwerpen, van je afschudden! Als je dáár bij zou blijven en zó zou sterven, dan zou je iets verschrikkelijks gewaar worden van datzelf-

Bitter is ook de opmerking van prof. Begemann, dat ik zijn stuk belicht vanuit de situatie in de Gereformeerde kerken. „Om het naar de frontlinie van de strijd te sleuren en het dáár te laten **functioneren**, niet maar als schiet-schijf, maar als buitgemaakt document, dat de ware aard van de tegenstander onthult.”

Hier protesteer ik.

Ik schreef niet onder de alarmerende titel: Afwijking van de belijdenis of iets dergelijks, maar: Verwarring der geesten. Dat is niet: de ware aard van de tegenstander onthullen.

En ik haalde dit stukje van prof. Begemann aan als een bewijs, hoe nodig het is dat we ons onafgebroken bezig houden met de rechte prediking en het zuiver catechiseren als de voor-naamste taak der kerk.

In dat verband vond ik in wat Bavinck schreef in „Roeping en wedergeboorte” aanleiding om enkele opmerkingen te maken die m.i. voor vandaag nuttig zijn; opmerkingen die een waarschuwing inhouden m.i. **naar alle zijden**. Daarmee eindigde ik m'n artikel.

Dat is wat anders dan „de ware aard van de tegenstander” onthullen.

—o—

Prof. Begemann geeft een nadere explicatie van de samenvatting van zijn eerste catechisatieles. Ik zal hem niet vastpennen op de samenvatting zelf, en zeggen: dit stáát er toch maar en wat er staat dan lezen naar mijn „uitleg”. Zoals met de nadere uitleg van sommige passages uit de Open Brief is gebeurd. Ik acht dat verwerpelijk.

En ik ben ook wel blij met de nadere explicaties, waarin prof. Begemann allereerst een verduidelijking aanbrengt: de ene zin, die beter in twee afzonderlijke zinnen gedicteerd had kunnen worden. Het betreft de volgende zin: „Maar toen werd ik **officieel** ingelijfd in het verbond van genade tussen God en mensen, waar ik nu nooit meer uit hoof en ook nooit meer uit kán”. Dit wordt hier blijkens het gehele verband beleden als **troost**. In dit raam staan hier de woorden: en ook nooit meer uit kán. In het raam van de troost! Daardoor krijgen ze hun inhoud: de verkiezing staat er borg voor dat het niet kán. Wel volgt in een **volgende** alinea dat er tóch mógelijkheid van eeuwige rampzaligheid is, maar die zal blijkens het vervolg tóch ook weer geen werkelijkheid worden: „Maar Hij zelf heeft mij ook beloofd dat Hij mij zal helpen dat het nooit zo ver zal komen”.

Zò laat zich dit alles lezen.

Maar prof. Begemann heeft het anders bedoeld; gelukkig, en naar zijn mededeling de kinderen ook anders gezegd.

Hij knipt nu eerst bedoelde zin in tweeën en laat het laatste deel - en ook nooit meer uit kán - de keerzijde zijn van het voorgaande - waar ik nu nooit meer uit hoof. En de volgende zin verklaart hij zelf voor fout: „Maar Hijzelf heeft mij óók beloofd, dat Hij mij zal helpen dat het nóóit zover zal komen”, nl. tot de eeuwige rampzaligheid. Dit had moeten zijn: „helpen in mijn strijd tegen ongelof en zonde, opdat het nooit zover zal komen”.

Dit alles is inderdaad een aanmerkelijke verbetering en zo laat zich deze passage anders lezen.

Waarvan acte!

Maar wat er stónd, was niet zo fraai en dat dát nu werd opgenomen in het plaatselijk kerkblad als specimen van hoe er gecatechiseerd werd, was óók niet fraai. Dat men prof. Begemann kende en wist aan wie de lammeren der kudde toevertrouwd waren, doet hierbij niet terzake. Wat er stónd was niet een specimen van goed catechiseren.

En dit kan niet vergoelikt worden, dat ik hier had moeten bedenken, wat ik bij een andere zin wél bedacht: „Hopelijk vindt dit echter zijn oorzaak in de korthed van de les”; bedoeld is inderdaad de samenvatting ervan. Korthed is geen excuus voor verkeerd formuleren.

Ik moet op dit punt echter toch nog wat opmerken.

In m'n critische begeleiding had ik geschreven: „Het doet alles denken aan de constructies van ds. Oosterhoff van voor 1963.” nl. dat in wat prof. Begemann schreef, niet **positief** wordt gesproken over de noodzaak van de aanvaarding van de beloften door het geloof, maar slechts negatief over: dit alles verwerpen en van zich afschudden, dit, vanuit wat God gedaán heeft. Hiervan schreef ik dat het wellicht zijn oorzaak vond in de korthed van de les.

'k Ben intussen niet geruster geworden in dit opzicht na de nadere uitleg van prof. Begemann, al schrijft hij ook: En, ai mi, ds. Oosterhoff.

Wanneer hij op zijn wijze de kinderen de heerlijkheid van het genadeverbond heeft voorgoedhouden, dan volgt ook in de explicatie van het eerstgeschrevene: jullie hoeven nooit meer **uit** het genadeverbond. Maar **voorop** heeft te gaan het wijzen op de noodzaak van de aanvaarding van het verbond met zijn beloften door het geloof. En niet mag worden volstaan met negatieve uitdrukkingen als: verwerpen en van mij afschudden. Dat kan men alleen consequent doen, als men denkt vanuit een gegeven „werkelijkheid”, waarin alles reeds in orde is en waarbij het er op aankomt er niet „uit te vallen”. Dan zit men in de buurt van constructies als van Ds. Oosterhoff in '63. Ondanks mijn waarschuwing blijft prof. Begemann zò spreken: in negatieve bewoordingen.

O zeker, de hoogleraar heeft geformuleerd: „Natuurlijk heeft Hij daar toen óók bij gezegd wat Hij nu van mij verwacht als antwoord daarop. Hij mag nu alles van mij vragen, alles van mij verwachten. Omdat Hij mij uit de eeuwige dood heeft overgebracht in het eeuwig zalig leven...” Maar de laatste zin wijst aan dat de aanvaarding van het verbond door het geloof, waardoor dit alleen zo gezegd kan worden, is gepasseerd. Is hier het denken vanuit een „werkelijkheid”, die ook zonder geloof het geval is? Zo sprak indertijd ds. Oosterhoff.

De tegenwerping van prof. Begemann is te voorzien: „Ik ben uitgegaan van de catechismus „in zijn belijdend spreken”. Dat is prachtig. Maar dat mag nooit zò gebeuren, dat men verzuimt de kinderen er op te wijzen, dat dit spreken een spreken is in het geloof, dat Gods beloften aanvaardt. Positief!

Dat dit alles, wat de catechismus belijdt, niet een vanzelfsprekende zaak is, die ieder mens kan uitspreken, maar een zaak, die in het geloof alleen uitgesproken kan worden, in zoverre ik zulk een weldaad met een gelovig hart **aanneem**, slot van antwoord 60. Dat staat er uitdrukkelijk bij in de Catechismus!

En dat is het rechte verbondsmatig spreken: dat neemt altijd de voorwaardelijke vorm aan.

Over onderdelen zou nog heel wat te zeggen zijn, ook van de nadere explicatie. Als ik inderdaad een genadeloos trommelvuur op de samenvatting van de les van prof. Begemann had willen richten, was er wel wat meer uit de bus gekomen!” B.v. de zin: „Omdat Hij mij daarvoor heeft uitverkoren, heeft Hij mij geboren doen worden uit ouders, die Hij óók daarvoor bestemd heeft, leden van zijn kerk, nu te Amstelveen”. Blijkens het woordje „óók”, nog wel geaccentueerd, wordt het kind hier geleerd ook de verkiezing van zijn ouders te belijden. Wat van de gemeente als zodanig geldt, wordt hier zonder onderscheid individualiserend toegepast op elk lid afzonderlijk, met verwaarlozing o.m. van wat art. 29 zegt van hen, die wel in doch niet van de kerk zijn. Is het een wonder, dat ik schreef te hopen dat wat ik van prof. Begemann citeerde niet een symptoom is van zulk een denken over de kerk, waaruit deze en dergelijke opvattingen als het ware natuurlijker wijze wel moeten voortvloeien? Prof. Begemann deed beter over deze zaak nog eens rustig na te denken in plaats van te klagen over een genadeloos trommelvuur mijnerzijds „met een lang betoog over verderfelijke kerkopvatting annex verderfelijke prediking”, enz.

De hoofdzaak is intussen nog niet, althans direct, ter sprake gekomen: dat is het zò spreken over en uitgaan van de verkiezing. Met genoeg neem ik er kennis van dat prof. Begemann met mij van oordeel is, dat wie van de verkiezing uitgaat, om met Luther te spreken, zijn nek breekt.

Laat hij het dan ook **niet doen**, nog wel in een eerste catechisatieles. Ik ben uitgegaan van de catechismus in zijn belijdend spreken, schrijft hij. Maar dit woord „uitgaan” werkt verwarrend. De Catechismus leert de kinderen der kerk in zondag 1 de beloften van het Evangelie in het geloof naspreken, zie antw. 22 en de genoemde passage uit antw. 60. De beloften van het evangelie, die in het verbond tot ons en hen komen met de conditie van geloof. Ook in de doop. „En zóó, in die onverbreekelijke eenheid van belofte en eisch, **sprekt God ons aan** in den doop. Met zijn verbondstaal. Geloof is **inderdaad** een **gave** van den Verbonds-God, maar het is **tevens een voorwaarde**, die Hij stelt. Een **conditie**, **ons gesteld**, om ons besef van verantwoordelijkheid op te wekken, het te

prikkelen, en haar zelf te prediken”, Prof. dr. K. Schilder in „Looze Kalk” pag. 61. Ik wijs er nog op, dat Schilder op de volgende bladzijde nadrukkelijk er op wijst dat de Schrift in haar **aánspreken** belofte en eis verbindt, en dan dit doet, **niet** zò dat we een zeker stuk van de verkeersweg met God hebben afgelegd, **doch van de aanvang af...**, vgl. wat we schreven over de aanvaarding van het verbond.

De beloften van het Evangelie leert de Catechismus naspreken. Ze zijn geadresseerd ook aan „de lammeren der kudde”, aan de verbondskinderen. Maar is er ook een persoonlijk geadresseerde belofte omtrent de verkiezing aan de kinderen gedaan als uitverkoren kinderen? Spreekt de Schrift zo? Spreekt de belijdenis zo? Ik vraag niet, wat wij in dit opzicht construeren kunnen, maar of de Heilige Schrift ons zò leert spreken en of de belijdenis het zo doet.

Wie deze kant op wil, komt m.i. terecht bij de constructie van een voorwaardelijke heilsbelofte, zoals men daartoe van Synodale kant kwam in de veertiger jaren. K. Schilder schreef in dit verband: „AAN enigen uitverkorene is nooit iets beloofd in directe aanspraak, in een toe-zegging, die werkelijk toe-zegging is. Er is wel veel beloofd **omtrent, aangaande** de uitverkorenen; maar **aangezien zij** nooit individueel worden **aangesproken** in die qualiteit van uitverkorenen, is hun in diezelfde qualiteit nimmer iets individueels toegezegd”, Looze Kalk 35. „De oudere gereformeerden wisten, dat God in den doop van de kinderen der geloovigen **alles belooft, maar niets voorspelt**. Dat mitsdien de kerk bij den doop de kinderen wel het werk van den **profeet**, doch niet van den **ziener** als haar taak heeft te zien. Met andere woorden: God zegt niet. N.N. „gij zijt uitverkoren en zult te eenigertijd door Mijn Geest wederom geboren worden,..... Hij volstaat met **beloven**. Beloven, dat **met het eischen altijd samengaat**.”

G. Janssen

Daarom gaat prof. Begemann als hij de kinderen op de lippen legt: Ik, ... (N.N.), ... zit hier ... omdat God mij van eeuwigheid verkozen had ... , niet **werkelijk** uit van het belijdend spreken van de Catechismus. Deze spreekt zò niet, maar leert de beloften van het verbond in het geloof naspreken.

De kinderen in navolging (???) van de Catechismus belijdend laten spreken of leren spreken: „Heil mij, ik ben uitverkoren!” ... dat klopt niet met wat de Dordtse Leerregels zeggen in I, XII: Van deze hun eeuwige en onveranderlijke verkiezing ter zaligheid worden de uitverkorenen **te zijner tijd, hoewel bij onderscheiden trappen en met ongelijke mate**, verzeerd, ...

Het klopt ook niet met par. XIV, waar gezegd wordt, dat de leer van de Goddelijke verkiezing, ook ten huidige dage, **te zijner tijd en plaats** — in een eerste catechisatieles? — in de kerk Gods (dewelke zij bijzonderlijk is toegeëgend) voorgesteld zal worden, met den geest des onderscheids ...

Het feit, dat achter de gelovige aanvaarding van Gods verbondsbeloften ligt het door God verkoren zijn, doet aan dit alles niets af. Het is gelovige „conclusie”, die in de leermethode achteraan komt. En niet doet zeggen: „Heil mij, ik ben verkoren”, maar: Geprezen zij de God en Vader van onze Here Jezus Christus, die ons met allerlei geestelijke zegen in de hemelse gewesten gezegend heeft in Christus. Hij heeft ons immers in Hem uitverkoren van vóór de grondlegging der wereld, niet slechts „om eenmaal met lichaam en ziel te stralen van heerlijkheid en geluk in zijn eeuwig rijk”, maar allereerst, opdat wij heilig en onberispelijk zouden zijn voor Zijn aangezicht.

Tenslotte: Wie Zondag 1 belijdt, die spreekt niet „vanuit zijn eigen verkiezing”, maar vanuit de beloften van het evangelie en hij kán dat alleen doen door de genade van de verkiezende God.

Ik heb echt het stukje van prof. Begemann niet met „harde ogen” gelezen. Hij moet ook niet zeggen, dat ik hem „aan de paal” heb gezet.

Ook na zijn toelichting zeg ik: Zo moet het toch echt **niet!** Om dan nu maar „zacht” te spreken.

E. Buitenbos

Zuid-Afrika en de apartheid

(2)

HET RASSENVRAAGSTUK:

POLITIEK
EN KERKELIJK

Voor wij tot de behandeling van dit onderwerp overgaan, eerst een paar algemene opmerkingen.

Gehoord wordt nogal eens de benaming „de negers van Zuid-Afrika”. Die bestaan eenvoudig niet. Negers zijn in Amerika en Centraal Afrika. In Zuid-Afrika zijn de Bantoes. Dit is een gemengd ras van negers uit Centraal Afrika en de volkeren van Noord-Afrika. De huidskleur van de Bantoe is niet zwart, maar bruin.

De volgende opmerking is, dat vaak de indruk gewekt wordt, dat het verschil tussen blank en niet-blank alleen is het verschil in de kleur van het vel. Deze gedachte getuigt van nog meer onkunde, dan die van de eerste opmerking. Uit wat volgt zal dit, hopelijk, voor de lezer duidelijk worden.

Een van de grootste prestaties van de tegenwoordige tijd is wel, hoe Zuid-Afrika erin geslaagd is om negen Bantoe-volken die voor nog geen 50 jaar geleden uit krijgsliden, landbouwers en veetelers bestonden, in zo'n korte tijd binnen zijn wetenschappelijke, nijverheids, landbouw en politieke patroon te brengen.

Het merkwaardige van dit alles is, dat alle rassen in Zuid-Afrika daaraan meegewerkt hebben om de oeroude vooroordelen en tegenstrijdigheden, wat vooral kenmerkend was in het leven van de Bantoe, vanaf de tijd dat zij uit Centraal Afrika naar Zuid-Afrika getrokken zijn, uit hun samenleving te verwijderen. Doordat er vrede in het land was, zijn de deuren geopend voor verdere culturele-, nijverheids- en economische ontwikkeling.

In die ontwikkelingen hebben de Bantoe-volken hun aandeel gehad en hebben dat vandaag nog. Het merkwaardige van dit alles is het feit, dat de leden van de verschillende Bantoe-volken, dit aandeel tot de landsontwikkeling bijgedragen hebben, zonder hun individuele waardigheid te verliezen, en met behoud van hun taal en traditionele gebruiken die eeuwen lang een deel van hun leven in de thuislanden waren.

In de vruchtbare valleien en op de heuveltoppen van de Bantoe Thuislanden van Zuid-Afrika is er vandaag een nieuw en opwindend levenspatroon. Waar de krijgsman in vroeger tijden, die nog levendig in hun herinneringen voortleven, met de assegaai in de hand, over zijn kleine landje en weidende kudde groot en kleinvee, op wacht stond, daar zijn nu de water-opgaardammen, besproeiings-werken, landbouwprojecten en scholen. Lagere en opleidings-scholen, Universiteiten en hospitalen. De vorderingen die de Bantoes maken naar meer kennis en kundigheid, blijft niet beperkt tot hun eigen bestaan, maar komt ten goede aan alle volken en rassen van Zuid-Afrika, en van de volken buiten de grenzen van het land. In wat nu volgt wil ik, beknopt, ingaan op het

ontwikkelingsproces, in het bijzonder van de Bantoe-volken.

Voor de ontdekking van goud en diamanten in Zuid-Afrika was er op de eenzame boerenplaatsen een patriarchale verhouding tussen de blanken en hun „gekleurde” bedienden. Het was de gewoonte dat na volbrachte arbeid, des avonds het huisgezin van de boer bijeen kwam voor het houden van de gewone huiselijke Godsdienstoefening. Het hoofd van het gezin las een gedeelte uit de Heilige Schrift, waarna hij vooringing in gebed, wat vaak knielend plaats vond, daarna werden één of meer geliefde psalmen gezongen. De huisgodsdienst had toen, en heeft nu nog de typische naam van „Boekevat”. Bij de huisgodsdienstoefening waren ook de bedienden aanwezig, hetzij Bantoe, Kleurling of Hottentot.

Toen werden de goudmijnen ontdekt. De Bantoes in de thuislanden werden bij honderden geronseld voor de goudvelden, anderen kwamen uit zichzelf en namen hun familie mee. Deze mensen moesten onderdak hebben. De mijneigenaren maakten zich daar niet druk over. Van golfplaten en zakken werden verblijven opgetrokken. Zo ontstonden wat later werden de krotten van de steden. In één ruimte huisden de hele familie. Bij droog weer, wat hier meestal het geval is, verkeerde de hele familie op straat. Onder geleide van een politie-officier zijn mijn vrouw en ik zo'n woonbuurt (lokasie) doorgereden. (Zonder politie-begeleiding of speciale vergunning mag je als blanke niet in de Bantoe-woonbuurten gaan.) Wat wij daar gezien hebben is onvoorstelbaar, vrouwen en kinderen leefden letterlijk in de stof van de straten, alles sprak van ellende en verwaarlozing. Door de liberale regering was — behalve met zo nu en dan een kleine onderbreking — zo goed als niets gedaan aan de zedelijke opheffing van de Bantoe. Wel was gezocht naar een oplossing van het Bantoe-vraagstuk, maar daar was het bij gebleven.

Toen in 1948 de Nationale Partij aan het bewind kwam, kreeg zij te doen met een geweldige achterstand, betreffende de wetgeving voor de Bantoes en kleurlingen. De nieuwe regering had veel om te beplannen, vooral ten opzichte van de gekleurde volken om die op een hoger sociaal plan te brengen. Een van de eerste objecten was het opruimen van de zgn. slums. Het is een blijvende eer voor de toen dienende minister voor naturellen-zaken, dr. H. F. Verwoerd, die de plannen ingediend heeft bij zijn regering en na aanneming ze met energie heeft doorgevoerd: het bouwen van Bantoe-dorpen.

Ongeveer 1954 was het eerste dorp gereed, ruim aangelegd, stenen huizen, met rondom ieder huis grond voor de aanleg van een tuin, waterleiding, alles in orde. Het dorp was klaar voor bewoning, maar de Bantoes weigerden te verhuizen. Rode agitators, nu in bond met zendelingen van de Anglikaanse kerk, en priesters, maakten de mensen bevreesd voor de nieuwe omgeving, en hitsten de mensen op. Natuurlijk trad de overheid dwingend op, en legerauto's werden gebruikt om de armenlijke bezittingen over te brengen naar het nieuwe dorp.

Nu vond er in die tijd nog een belangrijke gebeurtenis plaats. De regering verbood het

bestaan van de communistische partij in het land, en de politie zette het hele geval over de landsgrenzen. Toen brak de meest felle actie los tegen Zuid-Afrika. Vuurrood en zachtrood en de Liberalen spanden samen tegen de regering van Zuid-Afrika en voorzagen de buitenlandse kranten van alles wat maar kon dienen om de regering van Zuid-Afrika in een slecht daglicht te plaatsen. Tot vandaag toe is de regering bezig om de krotbuurten op te ruimen en ook vandaag nog wordt dezelfde taktiek toegepast door agitators, Anglikaanse en roomse eerwaarden en weleerwaarden. En zoals indertijd dr. Verwoerd als een bruto werd voorgesteld omdat hij die mensen uit hun eigen vertrouwde omgeving weghaalde, zo treft dit lot ook de regering van heden.

Opmerkelijk dat nog deze week bij de behandeling van de begroting voor naturellen-zaken, in de Volksraad, een lid van de Verenigde Partij, liberaal, de minister verweet dat zoveel geld besteed werd voor de Bantoe-dorpen. Het antwoord van de minister was kort en bondig: „Het komt er niet op aan hoeveel geld het gaat kosten, de regering gaat door met het bouwen van de Bantoe-dorpen”. Doordat de regering doorgezet heeft, zijn aan duizenden Bantoes en kleurlingen een gezonde omgeving en zin voor persoonlijke trots gegeven. In het eerste vijfjaren-plan zijn klaar gekomen 36 Bantoe-dorpen in de Bantoe thuislanden. Daarvan 5 in de Ciskei, 13 in de Zoeloelandstreek, 4 in Port Natal, 8 in de Noordelijke streken, 4 in de Westelijke streken en 2 in de omgeving van Pretoria.

Het tegenwoordige plan stelt als doelwit 98 moderne dorpen in de Bantoe-gebieden.

Het nieuwe Bantoe-dorp bij Pretoria, dat de naam zal hebben van Ga-Raukuwa, heeft nu al meer dan 3.000 huizen en groeit nog steeds. Het is voorzien van een zaken-centrum, een modern instituut voor de opleiding van blinden, er zijn lagere scholen en een hogeschool, een golfbaan en andere sportterreinen, verder alle noodzakelijke diensten van een moderne stad. Zoals in iedere gemeenschap zijn ook onder de Bantoes verschillen in het sociale leven. Daar is de leidinggevend burgerij, geneesheren, tandartsen en eigenaars van grote zakenondernemingen. Voor hen zijn duurder huizen gebouwd.

Aan de andere kant zijn daar nette huizen met vier of vijf kamers voor de Bantoe-werkers, opgetrokken van steen en voorzien van water en licht en in elk huis, klein of groot, een badgelegenheid. Elk huis, zij het groot of klein, mag niet minder dan op 5.000 vierkante voet gebouwd worden. De inwoners worden aangemoedigd hun huis te kopen. De Bantoe Trustbank leent daarvoor geld tegen de lopende rente, in 40 jaar af te betalen. De koopprijs van de huizen is zo laag gehouden, dat in de regel niet meer dan de bouw-prijs betaald wordt. De trots van de bewoners van het dorp komt uit in de goed geplante grasperken en de kleurvolle bloemperken en de jonge vruchtbomen die ook aangetroffen worden bij de meest bescheiden huizen.

Dan is er het trotse Zoeloe-dorp Umlazi, in alles ongeveer gelijk aan Ga-Raukuwa. Niet alle dorpen zijn zo uitgebreid gebouwd als genoemde twee. Dit hangt meestal af van de nijverheden en andere werkgelegenheden in de omgeving.

Aan de ingang van elk dorp is een modern politiebureau gebouwd, om wet en orde te handhaven. Zo mogelijk worden de politiebureaus bezet met in hoofdzaak Bantoe-politie.

Nergens staat een politiebureau in het dorp.

Blanken worden alleen in de dorpen toegelaten op vertoon van een bewijs dat zij om een of andere gegronde reden daar moeten wezen.

Zelf was ik drie keer met een zendings-commissie op een zondag in één van die nieuwe dorpen en was aangenaam verrast door de vriendelijkheid van de inwoners. De winkels van allerlei soort worden beheerd door Bantoes, ook de hotels en restaurants.

De dorpen worden bestuurd door Bantoe-commissarissen, bijgestaan door een comité, verkozen door de inwoners van het dorp. De overheid is thans bezig een schema te ontwerpen volgens welke zelfbestuur aan, door de inwoners gekozen dorpsraden, kan worden toegestaan. (Wordt vervolgd)

C. Huizinga

Bij het sterven van Fedde Schurer

Op dinsdagavond 19 maart is de friese dichter-schrijver Fedde Schurer plotseling gestorven. De vrijdag daarop is in het gebouw van de Gereformeerde Kerk te Heerenveen een rouwdienst gehouden.

Hij lag opgebaard in het portaal van de kerk, zijn verstild gelaat boven de blauwe trui en het grijze jasje, kleding waarin zijn vrienden hem gekend hebben.

Vele honderden zijn langs die baar gegaan, vrienden, burens, politici, overheidspersonen, schrijvers, kunstenaars, journalisten van overal.

Schurer was een veelzijdige, boeiende en begaafde persoonlijkheid. Hij was dichter, schrijver, letterkundige, journalist en politicus. Strijder voor de vrijheid en het recht van de eigen friese taal en kultuur, verdediger van armen en verdrukten in de samenleving, hater van geweld door wapenen en oorlog. Man van Kerk en Vrede, van de C.D.U. en de Partij van de Arbeid. Socialist, anti-militarist, voorvechter van de doorbraak. Rebel, non-conformist. Belijder van het Kruis van Jezus Christus en verwachende het Hemels Jeruzalem.

De grote betekenis van Schurer ligt vooral in zijn strijd voor de friese taal en kultuur, in wat hij strijdende met die taal heeft gedaan. Hij heeft ons prachtige verzen gegeven, bewerkingen en vertalingen.

In zijn oeuvre neemt de friese berijming van de psalmen en gezangen een eigen plaats in. Schurer zelf vond dat ook.

Toen in 1947 zijn „It boek fan de Psalmen” gereed kwam schreef hij aan zijn vriend dr. J. J. Buskes:

eerlijk Jan, als ik nu naar dat psalmboekje kijk dan ben ik zo diep dankbaar dat ik dat heb mogen doen en ik geloof ook werkelijk dat dit een dankbaarheid is zonder veel zelfverheffing. En ik begrijp nog niet hoe het mogelijk is geweest. Gek dat God soms een van zijn meest twijfelachtige figuren uit zijn klas pikt en zegt: doe jij eens een boodschap voor me. En dat je dan tijdens die boodschap nog het lef hebt om allerlei lelijke streken uit te halen en dat het toch voor elkaar komt. Da's waarachtig niet aan ons te danken.

In de rouwdienst heeft dr. Buskes op sobere wijze ons Schurer uit diens eigen werk getekend als een kind van God.

Hij heeft ons voorgelezen uit diens brieven, ons van hem verteld zoals hij ook in zijn boek „Hoera voor het Leven” over hem geschreven had.

Schurers ouders waren gereformeerd, hij werd gereformeerd opgevoed, ging naar de catechisatie en de Jongelingsvereniging.

Aanvankelijk timmerman, werd hij later door zelfstudie onderwijzer aan de School met de Bijbel te Lemmer.

In 1929 hield de toen ruim dertigjarige Schurer een rede voor de C.D.U. te Leeuwarden over „Kristendom en Oarloch”. Deze rede werd de directe aanleiding tot zijn schorsing en ontslag als onderwijzer aan de christelijke school.

Dit ontslag werd in 1930 door de commissie van beroep bevestigd. We horen bekende namen: Dr. K. Dijk, Jan Schouten, de oud-ministers mrs v. d. Vegte en De Wilde, Mr. Gerbrandy, de latere minister-president die het schoolbestuur verdedigde en mr. Pollema het C.H. eerste kamerlid en ds. J. J. Buskes, die Schurer verdedigden.

In zijn eerder genoemd boek schrijft ds. Buskes:

Nog altijd is het voor mij een raadsel waarom Schurer uit de School met de Bijbel geweerd moest worden. De gereformeerden waren in die dagen wel heel ontoegankelijk en heel onverdraagzaam... Men noemde ons rood. Dat waren we ook, maar wij predikten het evangelie. Dat heeft nooit iemand kunnen of durven ontkennen (164/165).

Schurer zelf schreef uitvoerig over deze voor zijn verdere leven zo belangrijke gebeurtenissen in zijn herinneringen, die onder de titel „De bisleine Spiegel” (de beslagen spiegel) verschenen in de Friese Koerier.

Het ontslag als onderwijzer maakte de breuk met de gereformeerde kerk en het gereformeerde en antirevolutionaire milieu definitief. Schurer aanvaardde een benoeming bij het openbaar onderwijs te Amsterdam en trad toe tot de gemeente in Hersteld Verband. In die jaren werkte hij met ds. Buskes samen als evangelist in de arme buurten van de hoofdstad.

Zestien jaar later, in 1946, trok Schurer opnieuw naar Friesland, waar hij als hoofdredacteur van de te Heerenveen verschijnende Friese Koerier grote invloed had.

Hij werd lid van de Tweede Kamer voor de Partij van de Arbeid en vormde met enkele anderen een kleine groep binnen de kamerfractie, die in antimilitaristische geest zich verzette tegen de nato- en defensiepolitiek van de grote partij.

Tot 1963 was Schurer voorzitter van de Rie fan de Fryske Biweging. Hij vervulde meerdere literaire redacteurschappen.

Na de oorlog kreeg hij een regeringsprijs voor nederlandse verzetspoëzie, terwijl hij in 1949 uit handen van de Commissaris van de Koningin te Bolsward de Gysbert Japicx-prijs mocht ontvangen.

Uit heel Schurers werk, vooral uit zijn literair werk, blijkt zijn band aan de bijbel. In de rouwdienst heeft ds. Bijl van Buitenpost het treffend zo gezegd: „Niets bij onze vriend en strijder kwam uit de verf, als het niet de geur en de kleur van de bijbel had”. Van de christelijke opvoeding, die zijn eenvoudige gereformeerde ouders hem gaven is Schurer nooit losgekomen, hij heeft daarvan ook nooit los willen zijn.

De psalmen en geestelijke liederen leefden voor Schurer. Hij heeft ze gezongen bij het sterfbed van zijn vader, gespeeld op diens accordeon in de achterbuurten van Amsterdam, hij heeft ze gegeven aan het friese volk in de eigen taal, melodius, teer en tegelijk sterk.

Nog in 1966 verscheen de prachtige bundel „De gitaer bij it boek” waarin hij schriftgedeelten bewerkte en wij hem ontmoeten zoals hij was: de onderwijzer die aan kinderen vertelt van God en mensen uit het Boek.

Het gedicht Moazes' Dea (Mozes' Dood) is er een van. Schurers psalmen en zangen zijn ook gezongen in zijn rouwdienst. Psalm 27 : 7: Hie ik net leaud by 't leed dat 'k hie to tógjen, yn 't lân fan libben, grien en sinneljocht... Gezang 232: Nim, Hear, myn beide hannen, en hâld my fest.

Het is opmerkelijk dat in zoveel herdenkingsartikelen een bepaald kwatrijn van zijn hand een plaats kreeg. Het volgende:

Ik bin oan 'e ein fan myn humaan Latyn,
der is gjin treast yn blommen, sinne of wyn.
Der is bihald foar earme minskesielen
yn Kristus' krus - en al it oare is skyn.

Ik ben aan 't eind van mijn humaan Latijn,
er is geen troost in bloemen, zon of wijn.
Er is behoud voor arme mensenzielen
in Christus' kruis - en heel de rest is schijn.

Het is geen gemakzucht dat we het hier nog eens afschrijven. Want het scherpt in de korte klaarheid van zijn getuigenis de vraag naar de grenzen, de ruimte van de christelijke kerk aan. Immers, onze gemeenschap aan dit getuigenis laat zich niet verdringen, maar doet ons tegelijk de vreugde van de herkenning en het leed van de scheiding ervaren.

Wat Schurer zelf onder ruimte verstond mochten wij leren uit een brief, die hij in 1942 aan zijn toen gevangen gezette vriend ds. Buskes zond:

In de trein, die zo vol was dat we nog op het balkon ineengedrongen stonden, werd ik plotseling overvallen door de gedachte: in Hem leven we, bewegen we ons en zijn we. Niet in de school, niet in de trein, niet in de gevangenis, maar in Hem, altijd. Wat kan ons eigenlijk ook gebeuren als we dat weten. Denk je eens in, in Hem schrijven we, waken we, slapen we, zoeken we, redetwisten we, leven en bewegen we en zijn we. Ik zeg het nu vreselijk stom, maar je begrijpt wel wat ik bedoel. Dat is ruimte.

Op Schurer is wellicht van toepassing wat ds. Buskes in een televisieinterview van zichzelf ongeveer zo zei: religieus word ik steeds rechter, politiek steeds linkser.

In deze figuren komt het conflict van 1926 weer levensgroot voor ons te staan. En het moet ons toch wel aangrijpen wanneer ds. Buskes veertig jaar later daarvan zegt: als ik ooit mijn geloof voor goed had kunnen verspelen, dan in die dagen.

Fedde Schurer is gestorven.

Nu de gereformeerde gebleven kerken opnieuw worden gescheurd en mensen van elkaar worden gescheiden, die hetzelfde christelijk geloof deelachtig zijn, is het goed de gitaar bij het Boek gehoord te hebben:

Mei dit in tiid foar sang en blydskip wêze?
Wis, God bliuwt trou, al stean de tekens min:
myn komponist moat dizze tekst ris lêze
dat hy der fuart muzyk op skriuwe kin.

Naar Habakuk 3 uit De Gitaer by it Boek.

Heerenveen, 22 maart 1968.

MOAZES' DEA

Deuteronomium 34.

En deun foar de yntocht yn it hillich lân
dêr 't Israëel al fjirtich jier oan tocht
naem God de âlde Moazes by de hân
en hat him op 'e kaem fan Nebo brocht.

Dêr hat er Kanaän fan fierren sjoen
sa 't dêr tilde yn'e sinneskyn
it wie syn lêste held're fisioen
ien eachweid - seis kaem hy der net mear yn.

Stil is hy op in rotsblok sitten gien
mêd fan de tocht, en dwyl fan 't kleare sicht.
Syn lea bifoelen op'e waarme stien
God glimke, en die him sêft syn eagen ticht.

Sa dreamde er wei, net wittend hoe 't er 't hie
mei ierde pracht en himels hearlikheit -
Yn 't leger frege in frou hwer 't Moazes wie:
gjin minsk hat witten hwer 't syn omskot leit.

Mar alle ding moat tiid en taliz ha
en by 't gerinkel fan'e tamboeryn
set yn it kamp de jonge Jozua
mei krêftich lûd it âlde folksliet yn.

Uit: De Gitaer by it Boek
1966
Amboboeken/Utrecht

INGEZONDEN

GRONINGEN-ZUID

Het vorig jaar is in de pers gepubliceerd een gemeenschappelijke verklaring van de Tehuiskerkeraad en de 5 Syn. Ger. kerkeraden te Groningen omtrent het kerkelijk conflict 1944. Hieraan wordt meermalen een foutieve gevolgtrekking verbonden t.a.v. de Tehuis-Gemeente.

Gezien de presentatie van dit gegeven in de pers in het algemeen en in „Geref. Stemmen” in het bijzonder, verwondert mij dit niet. In het „Dordt's Dagblad 1-11-67” bijv. las ik dat „Geref. Stemmen” wordt aangeduid als het orgaan van de Tehuisgemeente en br. Kevelam als haar woordvoerder. Het is gewenst ter opheldering het volgende op te merken.

1. Deze kerkeradsverklaring is tot stand gekomen zonder inspraak en bewilliging van de Gemeente.

Zes brs kerkeradsleden — in hun geweten verontrust — hebben in een uitvoerig schrijven 20-11-67 aan de gemeente hun gevoelens verklaard. Zij zijn overtuigd „dat de vanaf het begin aangegeven koers niet inhoudt een gehele verzoening met de Ger. kerken Syn. ter plaatse op de basis van het tot hiertoe bereikte resultaat van de gehouden samensprekingen, ten koste van de band aan de Vrijgemaakte Geref. kerken en kerkleden in ons land”. „Wij voelen ons in ons geweten gedrongen als verontruste kerkeradsleden, de gemeente — die blijkens onze huisbezoeken en haar uitingen op vergaderingen — in meerderheid mede-verontrust is, dié geestelijke steun te bieden welke zij behoeft en van ons verwacht.” Aldus de broeders.

De kerkeraad (lees: het andere deel) maakte daarop de fout een betoog te stelen op een onbewezen stelling. De kerkeraad gaf een verklaring aan de gemeente 16-12-67 en stelde daarin dat de 6 brs zich hadden losgemaakt van de koers van de Tehuisgemeente. Maar die koers, zoals geïnterpreteerd door de kerkeraad, diende juist bewezen te worden. Niemand heeft namelijk beloofd synodaal te worden. En bij suggesties in die richting hebben meerderen zich niet onbetuigd gelaten. Waarmee ik niet wil beweren dat er geen individuele leden met dit streven sympathiseren en metterdaad, rechtstreeks of via een overgangperiode, op mars zijn naar de Syn. Ger. kerk. Deze controversen gaven trouwens tot heden in de gemeente niet zoveel merkbare deining; we hadden vrijwel steeds goede Zondagen.

Intussen is de verklaring over '44 reeds achterhaald door een besluit van één der Syn. Ger. kerkeraad-gesprekspartners te Gron.: dat men voortaan met voorlopig bepaalde frequentie gaat beginnen aan gemeenschappelijke kerkdiensten met Hervormden (zults in navolging van diverse Syn. Ger. kerken in het land). Ds. Mulder krijgt gelijk: „dat hereniging met de Synodale kerken thans nog minder dan vlak na 1944 geoorloofd is.” Verdere samenspreking is dan nu ook vrij zinloos.

Bovendien brengt een gemeenschappelijke verklaring over wat in 1944 verkeerd was nog niet automatisch mee dat wij, na de ontwikkelingen aldaar sindsdien, nu in 1968 in hun huidige organisatie stappen.

2. „Geref. Stemmen” is geen officieel orgaan van de Tehuisgemeente! En de scribenten schrijven daarin niet als woordvoerders namens de Tehuis-gemeente. Het is een zuiver particuliere aangelegenheid, waarvoor de gemeenteleden niet aansprakelijk gesteld kunnen worden.

3. Men onthulde mij eens de voorstelling dat wij ons Tehuis-Gemeente noemden omdat we het zo knusjes onder elkaar hadden. De verklaring is: wij vergaderen in een congrescentrum wat vroeger een Militair Tehuis is geweest. Dit gebouw is altijd de naam „Het Tehuis” blijven dragen, vandaar dat de naam Tehuis-Gemeente in gebruik is gekomen. Met nadruk wil ik echter vermelden dat de naam waaronder onze gemeente van meetaan naar buiten is getreden luidt: Gemeente van Leden van de Gereformeerde Kerk Groningen-Zuid. Hieruit blijkt duidelijk dat wij aan de deur van ons rechtmatig huis zijn blijven staan.

Overigens behoeven we aan een naam niet al te zwaar te tillen. Ik herinner mij dat Ds. P. Deddens (later Prof. in Kampen) op de eerste Zondag na de Vrijmaking '44 in Gron. werd omstuwtd door enige jongelui die hem vroegen: „maar Dominee, wij houden toch wel de naam Gereformerd?” Hij antwoordde daar-

op: „dat is niet het belangrijkste; het komt er op aan dat we ons als levende gemeente van Christus openbaren”.

Daar ligt m.i. voor ons als noodgemeente thans nog onze eerste roeping. Groningen-Zd heeft Ds. v. d. Ziel onordelijk en onchristelijk uit zijn ambt gestoten en financieel de handen van hem afgetrokken, met inbegrip van zijn emeritaatsrechten! Hoe kan een „Gereformeerde” kerk er vrede mee hebben haar dienaar des Woords praktisch te verwijzen naar de in onze kring soms „verguisde” Bijstandswet?

Dit alles is wel zeer bitter voor Ds. en Mevr. v. d. Ziel, temeer als men hun leeftijd in aanmerking neemt. Samen hebben zij ruim 30 jaar in de wijngaard des Heeren gewerkt. Wellicht is het juridisch mogelijk iemand dan toch „kaal aan de dijk” te zetten. Ik geloof dat zulks in de zakenwereld niet wordt vertoond. Zelfs degenen die zich aan God noch gebod storen, brengen nog wel het zuiver begrip op dat een 30-jarige werkperiode rechten van de werknemer en plichten voor de werkgever meebrengt t.a.v. het uitgestelde loon tot zekerheidsstelling voor een pensioen.

Een deel van de gemeente Gron.-Zuid heeft dit kerkelijk onrecht niet aanvaard en vangt naar vermogen de desastreuze gevolgen op door haar schikking in de Tehuis-gemeente. De Heere heeft toch voor de verkondigers van het evangelie gesteld dat zij van het evangelie zullen leven (1 Cor. 9 : 14).

Zo dienen wij dan m.i. als Tehuis-noodgemeente voorlopig nog rustig, in de verantwoordelijkheid van het ambt aller gelovigen, ons bij Woord en Sacrament te blijven openbaren als een levende gemeente van de Heere en elkander liefdevol blijven vasthouden, tenzij men ons en al de vrijg. brs en zrs loslaat.

En in de periode van wachten en waarnemen wat zich verder in de Vrijgemaakte kerken voltrekt, zullen we Christelijk geduld moeten opbrengen. Er is alle reden die ontwikkeling nauwlettend te volgen en het gelaat gewend te houden naar onze vrijg. brs en zrs. Dat hebben we van meetaan afgesproken.

En al verdriet ons de harteloosheid in de kerkelijke regionen heel diep, al wipt men onze kaarten uit de kerkelijke registers en al worden de predikanten die onze gemeente dienen vervolgd, laten we in geloof en gebed daarbovenuit wieden in het blijvend verlangen naar een waarachtig Christelijk kerkelijk leven. Ik denk mede aan hen die met ons, en soms om ons, in de moeite zijn gekomen of dreigen te komen. De Heere geve ook hen veel geloof, wijsheid en geduld.

En och, mochten de kerkelijke Strategen spoedig weer Herders worden, naar het voorbeeld van de Grote Goede Herder, die de Zijnen niet verstroot, maar vergadert.

Dat bouwt de Kerk en dat hebben de gemeenten nodig, broodnodig!
Groningen, 3-3-68
Patersw.weg 398

A. Waterborg
Lid Tehuisgem.

P.S. Zou het niet gewenst zijn nader contact met elkaar op te nemen tot bezinning en overleg hoe het verlangen te realiseren om te komen tot de vergadering van alle oprechte Christgelovigen, te beginnen bij de brs en zrs van het eigen kerkelijk huis?! De woorden van Prof. K. Schilder gaan steeds door mijn gedachten:

„Laat al de schapen naar buiten komen!”

Reisbrief

IV

Dr. B. Jongeling Kisangari, maart 1968
Université Libre du Congo
Boîte Postale 2012
Kisangani
République Démocratique du Congo

Amice,

De vorige maal roerde ik aan het slot aan: het christelijk karakter van deze universiteit. Officieel heet het zo dat de universiteit is „d'inspiration protestante”, „van protestantse geest” zouden wij, geloof ik, zeggen. Bij de oprichting heeft men nog al lang gedokterd aan de formulering van de opzet en tenslotte is men bij het bovengenoemde uitgekomen, zonder, voorzover ik weet, dit nader uit te werken of te preciseren. Zoiets is ook erg moeilijk. Het is bekend wat er te doen is geweest over „de Gereformeerde beginselen”

van de Vrije Universiteit in Amsterdam. Men kan wel eventjes haastig zeggen, de Gereformeerde beginselen zijn vervat in de Gereformeerde belijdenisgeschriften, maar daarmee is men er heus niet. Mag een hoogleraar in de dogmatiek b.v., die zich in het bijzonder met het dogma bezighoudt, op zijn colleges geen critiek oefenen op onderdelen van de belijdenisgeschriften? Ik meen dat mannen als Bavinck en Schilder het recht daartoe hebben gevindiceerd. Bovendien: we weten hoe met een belijdenis gemanipuleerd kan worden. Men kan zeggen: volgens de belijdenis is het zo en zo, terwijl dat niet anders is dan een interpretatie van de belijdenis die in elk geval ter discussie kan staan.

Met een grondslag of uitgangspunt waarin de term „Gereformerd” gehanteerd wordt kan men hier natuurlijk niets beginnen. De term „protestants” is hier wel op haar plaats, gezien het feit dat dit land koloniaal gebied is geweest van het R.K. België. De oudste universiteit van het land is de Rooms-Katholieke te Kinshasa = het Lovanium, een naam die afgeleid is van Leuven, waar zich een oude, bekende universiteit bevindt. Deze is nog al eens in de pers geweest in verband met de Belgische taalstrijd. Met de naam „Lovanium” is men niet erg gelukkig meer. Hij herinnert al te zeer aan het koloniale tijdperk. Het is daar trouwens ook zo dat er voornamelijk, indien niet alleen, Belgen doceren. De Université Libre telt verscheidene Kongolese docenten.

Men moet voorts, wat het uitgangspunt betreft, rekening houden met deze feiten dat de protestanten zijn van Angelsaksische signatuur: Baptistisch, Methodistisch, ook hier en daar Presbyteriaans, aangezien hier vooral vanuit Engeland en Amerika zending gedreven is. We kunnen hier waarlijk geen Nederlandse maatstaven gaan aanleggen. Op z'n minst zouden we dan moeten beginnen met de hand in eigen boezem te steken. Wij hebben er immers nooit een hand naar uitgestoken! Ik zeg niet dat dat bepaald had moeten: wij hadden eerst een taak in het huidige Indonesië. Wat ik maar wil zeggen is dit: men is niet gerechtigd de maatstaven van de Nederlandsche Kerkhistorie hier aan te leggen. Laten we beginnen dankbaar te zijn dat ook hier het Evangelie gepredikt is, al is het met gebreken, en dat men het ondernomen heeft om in dit land een universiteit van protestantse signatuur op te richten.

Een grote moeilijkheid is: het vinden van leerkrachten. In de toekomst moet het een Kongolese universiteit worden met, althans overwegend, Kongolese docenten. Die zijn op 't ogenblik nog niet in genoegzaam aantal beschikbaar, laat staan dat er genoeg christelijke Kongolese docenten zouden zijn. En nu moet men overal docenten zien te werven, waarbij men wel eens mensen moet accepteren van wie niet gezegd kan worden dat ze van protestantse geest zijn.

Men begint b.v. met een nieuwe faculteit of een nieuwe sectie van een faculteit. Het begin is goed. Men heeft de nodige protestantse leerkrachten kunnen vinden. Maar... de meesten zijn er maar voor een paar jaar. Het onderwijs moet doorgaan, want de studenten hebben zich er voor laten inschrijven. Dan is men wel eens gedwongen iemand te accepteren die eigenlijk niet past bij het protestants karakter. Dit is een van de moeilijkheden waarmee de leiding te kampen heeft.

Voorts moet rekening gehouden worden met het feit dat de idee van „christelijke wetenschap” niet zo erg gemeengoed is in de wereld. Theologie — fiat! Maar andere wetenschappen? En daar moet toch op aangestuurd worden, al is het moeilijk. Een school is nog niet christelijk wanneer er 's maandagsmorgens een christelijke weekopening is! Het leeft hier ook wel enigszins dat speciaal (of alleen) de theologie christelijk is resp. kan zijn. Bij zo'n weekopening als zoeven bedoeld werden de theologische studenten opgewekt hun collega's van andere faculteiten aan te sporen ook bij die opening te komen, terwijl er evengoed andere studenten aanwezig waren.

Moesten die niet aansporen?

Dat de idee van „christelijke wetenschap” niet zo héél krachtig leeft blijkt uit het volgende:

Verleden voorjaar heeft Prof. Borst van de Vrije Universiteit hier een paar maanden colleges gegeven in de juridische faculteit. Vóór zijn terugreis heeft hij een soort afscheidscollege gegeven over „De Bijbel en het recht” dat, als ik het wel heb, voor ieder toegankelijk was. Bij de aankondiging van het onderwerp was er nog al wat gegnuif. Maar — dat mag erbij gezegd worden — na afloop was ieder diep onder de indruk.

Zo is men hier moeizaam bezig, althans te

trachten een hoger onderwijs op te bouwen dat zich laat leiden door de Bijbel. Het ideaal is nog in de verste verte niet bereikt. Er kleven nog allerlei gebreken aan. 't Verkeert nog maar in een beginstadium. Maar dat begin is er dan toch.

De universiteit staat in hoog aanzien bij de landelijke, provinciale en plaatselijke autoriteiten. Men heeft op officiële bureau's en ook wel in winkels een streepje voor wanneer men zegt aan de universiteit verbonden te zijn. De autoriteiten zijn blij dat de jeugd van het land allerlei hoger onderwijs kan ontvangen. Het bleek al toen ik in Den Haag een visum ging aanvragen. Na een telefonische afspraak gemaakt te hebben had ik het, eenmaal aangekomen, in een uur, terwijl de normale procedure één of twee maanden in beslag kan nemen — „voor onderwijskrachten maken wij het gemakkelijk” zei de desbetreffende functionaris.

Met amic. groet,
B. Jongeling

KERKNIEUWS

Beroepen: te Zutphen: drs. J. Faber te Schiebroek-Hilligersberg; te Tweede Exloërmond en Valthermond, Oosterwolde (Fr.), Hoek (Zld.), en te Enschede-N. voor de zendingsarbeid te Boma: kand. J. Kruidhof te Hattem.

Candidaats-examen: geslaagd voor het candidaats-examen de heer R. T. Urban, Oudeweg 70, Drachten.

Ds. S. Braaksma. Op 23 maart 1968 is de studie van ds. S. Braaksma, missionair predikant van de Gereformeerde Kerk te Assen, aan het zendingseminarie te Baarn bekroond, doordat hem, na gehouden examen, het getuig-schrift werd uitgereikt van de met vrucht gevolgde „zendingsopleiding tot missionair predikant” (Diploma A).

Ds. M. R. van den Berg. Ds. M. R. van den Berg, die, zoals bekend, om gezondheidsredenen, van het zendingsveld in Zuid-Afrika naar Nederland moest terugkeren, heeft thans als tijdelijk adres: Burgwal 54 Kampen, en is telefonisch te bereiken onder nummer (05292) 2295.

Oegstgeest. In „Opbouw” van 22 maart trof de Raad van de Gereformeerde Kerk van Oegstgeest (vrijgemaakt) onder „Kerknieuws” een verklaring aan van de Kerkeraad van Valkenburg (ZH).

De Raad heeft zich afgevraagd, wat de Redactie kan hebben bewogen deze verklaring, die o.m. zeer denigrerende uitlatingen over de Raad van Oegstgeest bevat, zonder meer op te nemen.

De Raad wil gaarne aannemen dat de Redactie er van is uitgegaan, dat de „Opbouw”-lezers voldoende inzicht hebben in hetgeen zich in de Classis Gouda-Leiden-Woerden heeft afgespeeld om bedoelde verklaring te kunnen toetsen.

De Raad acht het niettemin heel goed mogelijk, dat niet elke lezer precies met deze zaken op de hoogte is.

Daarom heeft hij er behoefte aan te verklaren, dat hij zich van geen „onkerkelijk handelen” bewust is. Veeleer waren het de kerken in genoemde Classis, die zich aan de Kerk van Oegstgeest „weinig of niets meer gelegen lieten liggen”. Deze kerken hebben immers de Kerk van Oegstgeest een plaats in hun midden ontzegd en een groep voormalige leden van deze kerk als „de Gereformeerde Kerk van Oegstgeest” erkend. De enige reden daarvoor was, dat de Raad van Oegstgeest weigerde tuchtmaatregelen in te luiden tegen zijn voormalige predikant, die de z.g.n. „Open Brief” had ondertekend.

Mocht de Raad van Valkenburg met „onkerkelijk handelen” doelen op de omstandigheid, dat de Kerk van Oegstgeest, nadat de classiskerken de gemeenschap met haar hadden verbroken, een aantal „kerkelijk dakloos geworden” broeders en zusters van buiten Oegstgeest in haar midden heeft opgenomen, dan wijst de Raad er op, dat hij de zorg voor deze „Gereformeerden-in-de-verstrooiing” inderdaad van hoger belang acht dan vermeende verplichtingen jegens kerken, die met de Kerk van Oegstgeest geen gemeenschap wensen te oefenen.

Voorts merkt de Raad op, dat de toetreding

van zijn voormalige predikant tot een synodaal-gereformeerde kerk — in de beoordeling waarvan de Raad hier niet wil treden — uiteraard geen enkele rechtvaardiging kan vormen voor de wijze, waarop de Raad van Valkenburg heeft gemeend met deze predikant te moeten „handelen”.

De Raad vertrouwt dan ook, dat de „Opbouw”-lezers uit de bedoelde verklaring van de Raad van Valkenburg niet die „lering” zullen trekken, die in de slotlinea daarvan kennelijk is beoogd.

Namens de Kerkeraad van de Gereformeerde Kerk te Oegstgeest,
J. Mandema (scriba).

RECTIFICATIE EN VERDUDELIJKING

In mijn artikel „HOE sprak A. Janse van reformatie?” schreef ik in een noot: „de classis Baarn”. Dat moet natuurlijk zijn: de classis Amersfoort (in de zaak-Baarn).

De zin „De vetgedrukte woorden zijn alle van de schrijver.” kan misverstand opwekken. Ik had geschreven: „De cursiveringen zijn alle van de schrijver.” Bedoeld is dus, dat de vetzettingen niet mijn werk zijn, maar oorspronkelijk cursiveringen zijn van A. Janse en Joh. van Leeuwen.

Voor de duidelijkheid wil ik nog eens zeggen, dat ik de zinnen in deze artikelen die dadelijk en duidelijk eruit springen als typeend voor de geest waarin A. Janse schreef en werkte in onderscheid met de geest van het schrijven van Prof. Kamphuis e.a., niet van een uitroepeten heb voorzien. De noten dienen dus niet als korte samenvatting van waar-het-mij-om-gaat.

Kampen-Rijswijk (Z-H) H. Klein

MEDEDELING

aan de leden van de Gereformeerde Persvereniging „Opbouw”.

De jaarvergadering van de Gereformeerde Persvereniging zal worden gehouden

op zaterdag 20 april a.s.

Spreker: Dr J. Veenhof te Bazel.

Onderw.: Vragen in onze omgang met de Bijbel. De leden ontvangen een convocatie.

Het Bestuur.

Vereniging van Geref. Studenten Utrecht

Het Bestuur der vereniging van Gereformeerde Studenten te Utrecht heeft de eer U mede te delen dat het Bestuur op 26-3-68 als volgt geïnstalleerd is:

F. W. Zwagers, praeses
Mej. M. Ch. Smits, ab-actis
H. Bekker, fiscus
G. J. Bosma, vice-praeses.

Het ab-actiaat is gevestigd Nieuwe Gracht 48, Utrecht.

Voor het Bestuur,

Charlotte Smits, h.t. ab-actis.

Verschenen:

**WAT IS
EEN CHRISTEN
NODIG
TE GELOVEN ?**

Ds. F. F. Venema.

Een Gereformeerde Geloofsleer
287 blz. Linnen band f 10,90.

BOEKERIJ „DE LANTAARN”

Compagnieweg 50 — HILVERSUM — Telefoon 02150-50357

De Heere heeft ons opnieuw een zoon toevertrouwd

ROELOF MARTIN

broertje van Michel.

M. Laning
L. Laning-Huisman

Emmen, 28 maart 1968
Stuwwal 25

Uit Pietermaritzburg (Zuid-Afrika) ontvingen wij het bericht dat, in vrede in zijn Heer en Heiland is ontslapen onze lieve Man, Vader en Grootvader

JOHANNES BERGER

op de leeftijd van 68 jaar.

maar ik zal in gerechtigheid Uw aangezicht aanschouwen, en bij het ontwaken mij verzadigen met Uw beeld. Psalm 17 : 15.

Kampen, G. Berger-Gort
Ijsselmuiden, E. Hamer-Berger
A. B. E. Hamer
Vollenhove, H. Berger
G. Berger-de Jager
Meppel, L. A. Roorda-Berger
U. Roorda
Kampen, H. D. Berger
J. Berger-Vinke
en kleinkinderen

Kampen, 1 april 1968
Ijsselkade 53

De begrafenis en condoleantiebezoek zullen plaats vinden op nader te bepalen datum.

Het heeft den HEERE behaagd in Grey's Hospital te Pietermaritzburg (Natal) op Zijn wijze het levenswerk te voltooien van onze unieke en intiemste vriend, tevens mijn trouwe en onvergetelijke metgezel op menig zendingstournee

JO BERGER

2 Sam. 1 : 26b.

Joh. Lagendijk
C. Lagendijk-Lemckert

Kampen, 1 april 1968.

De raad van de Gereformeerde Kerk van Kampen geeft met diepe ontroering kennis van het overlijden van zijn medebroeder de heer

J. BERGER

Vele jaren heeft hij de Kerk van Kampen zeer getrouw en van harte als ouderling gediend en zich sinds 1952 gegeven als lid en secretaris van de advies-commissie voor de zending in Natal, Zuid-Afrika.

Door de kerkeraad uitgezonden voor het houden van noodzakelijk geworden besprekingen op het zendingsveld, overkwam hem in Groothoek een auto-ongeval, aan de gevolgen waarvan hij op maandag 1 april 1968, des nachts om twee uur, op achtenzestigjarige leeftijd is overleden.

In deze smartelijke omstandigheden bidt de raad der Kerk aan zijn vrouw en kinderen de vertroosting Gods toe, die ook de enige troost waren van onze geliefde broeder.

Moge de Here ook na het verscheiden van deze zijn knecht niet slechts in de Kamper gemeente, maar ook op de zendingsposten in Zuid-Afrika de vrucht van zijn getrouwe arbeid doen gedijen.

Onze gebeden gaan ook uit naar onze zending, ds. J. Vonkeman, die bij dit auto-ongeval genadig werd gespaard en voor wie het sterven van broeder J. Berger een zeer smartelijke beproeving is.

Zalig zijn de doden, die in de Here sterven.

Namens de raad van de Gereformeerde Kerk van Kampen,
G. Visee, h.t. praeses
J. Bos, h.t. scriba

In grote verslagenheid ontving de Advies-Commissie van de Zending van de Geref. Kerk te Kampen jl. maandagmorgen het telegrafisch bericht van het overlijden van onze broeder

J. BERGER

Met zijn veelzijdige kennis, de zaken der zending betreffende, en zijn sterk stimulerende invloed, verkeerde hij onder ons als één, die diende.

Namens de Advies-Commissie,
Ds. J. O. Mulder, Praeses
Joh. Lagendijk, Scriba